

Наталія Володимирівна Дев'ятко (народилася 11 січня 1983 у Дніпропетровську) — український прозаїк, перекладач, журналіст, науковець, літературний критик.

Пише українською і російською мовами. Жанри — психологічна проза, фантастика, фентезі, пригодницькі казки для дітей та юнацтва.

Злато Сонця, синь Води:

фольк-реалізм

Уривок

Тисячолітнє прокляття

Здавна селилися на Дніпрових берегах люди. Були тут і скіфи, і сармати, і слов'яни. Різним богам поклонялися, та в одне вірили: що правда оману перемагає, що за кожен добрий вчинок нагорода буде, а за кожен лихий – кара; що життя найціннішим у світі є – й у цьому, й у потойбічному, й на землі, й у вирії.

А ще знали, що смерті боятися не треба, бо продовження вона життя – новий спалах, нова іскра над багаттям, нова зірка осяйна на небосхилі. І править світом воля, й людська воля до волі богів може дорівнятися, якщо буде людина гідною та відважною.

Непростим був той світ, жорстоким, але щирим, змінювався він, як усе на землі змінюється. Сонце сходить щоранку, і сузір'я щоночі розквітають на небесному оксамиті. На волосинку, чого й оком людським не помітиш, змінюють вони місце своєї появи, рухаються небом. І лише тисячоліття ту таємницю знають, тільки вони бачать, як вицвітає небесна синь, старішають зірки, згоряє одвічне сонце, даруючи землі золото і життєдайне тепло.

От і на Дніпрових кручах перестали селитися войовничі сармати і скіфи – натомість будували сумирні люди на островах величної ріки білі храми з банями. А замість віче, народної волі, дедалі частіше вказувала шлях народу воля князівська – воля одного замість волі усіх. І часто величався справжнім Богом лише один із проявів життя, а всі інші відкидалися.

Жив тоді на Русі князь Володимир, великий князь, правитель і завойовник. Мріяв він про те, щоб усі голови перед ним схилили, як перед божеством, бажав влади і над людськими життями, і над серцями, і над минулим, і над майбутнім, і над людською пам'яттю. І вирішив великий князь Володимир зруйнувати те, про що оповідали йому у дитинстві, знищити сам лад світовий і проти світогляду прадавнього піти. Прийняв він хрещення і назвав Богом Єдиного, та й сам єдиною владою хотів на землі своїй бути.

Не прийняли його вибір люди, бо лише для себе обрати можна віру, лише за свої вчинки людина відповідає і перед життям, і перед людьми, і перед пам'яттю. Не можна обирати за інших, не можна відбирати чужу волю!

Та не прислухався великий князь до волі народної – водою і кров'ю охрестив землю, яку вважав своєю, а тоді під страхом смерті заборонив згадувати про той злочин, щоб стерти правду і з літописів, нещирого письмового слова, і з легенд, слова давнього, як сам рід людський, що правду, з вуст в уста передаючи, береже споконвіку.

Виступили проти нього люди, хто як міг, та не хотіли воювати з братами і сестрами. Бо прийняв дехто з їхніх рідних новий уклад життя, коли є правитель, і він, "сонце ясне", всім править, краще від інших правду знає і за вчинки усіх своїх підданих відповідає. Легше так жити, хоч і соромно, й в очі онукам дивитися не хочеться, пояснювати, чому волю свою і право вибору вільного іншому віддав, зрадив мрії свої, прагнення і призначення. Тому й нарікають відтоді старші покоління на молодші, бо легше жити, свою провину за порушений лад перекладаючи на тих, хто вільно ще жити прагне. А згодом забулася та провина, а звичай зверхнього ставлення до молоді на всі віки залишився.

Приходили до великого князя волхви, яким здавна за всіх часів й в усіх народів було призначено життя боронити і народи вести, від безумства і сірості оберігаючи. Не схотів князь слухати волхвів, насміявся й прогнав зі свого пишного палацу. Його тепер

"сонцем ясним" люди називали, а що справжнє сонце силою чарівною наділяло, йому байдуже було. Заслала очі великому князю жага безмежної влади, і наче всі, жагою влади засліплені, злом нарік він ту золоту життєдайну силу.

Не підкорилися волхви наказу великого князя, навчали своїх наступників відчувати світ, як самі відчують, передавали свої прадавні знання й підбурювали народ на повстання. Розгнівався великий князь і дав слово, що або підкоряться бунтарі новому порядку і його волі князівській, або знищені будуть і навіть пам'яті про них на землі не лишиться.

Кілька років тривала війна між волею князя і знанням прадавнім. Усе більше ставало люду на бік великого князя: надто солодкою на смак була влада над чужим життям і над чужою долею, і надто зручною безвідповідальність за свої вчинки. Отруйним завітом виявилася рабська покірність нового устрою і нової віри, рвалися зв'язки між людьми і світом, розпадалися родини...

Не схотіли волхви зачарувати людей, щоб з обличчя землі стерти палац і рід великого князя, бо інакше напилися б тої самої отрути влади, що не від сонця йде, а від заздрості, підлості і боягузтва. Самі пішли проти князя, узявши з собою тільки тих, хто свідомо такий вибір зробив і вирішив боротися до останнього...

Вийшло так, що вдалося великому князю Володимирі полонити десятьох із дванадцяти тих нахаб, що приходили до нього у палац просити золоте сонце не зраджувати. Неподалік від Дніпра, майже біля самих порогів, стратив князь усіх своїх полонених, змусивши в очі один одному дивитися. Помирали волхви в таких страшних муках, що зрадили життя, яке присягали захищати. Прокляли вони свою землю, що їх від смерті не врятувала, кожен на сто років. Страшним було їхнє прокляття: не знатиме зрадлива земля щастя і волі, потерпатиме від чужих забаганок, розмінною монетою для інших стане, а все, чого люди прагнути будуть й у що віритимуть від щирого серця, на смерть і зло обернеться. Кожен на сто років... Разом вийшло – тисяча літ.

А невдовзі помер і великий князь. Почалися міжусобиці, кожен із нащадків князя хотів урвати шмат влади, хоч і було ще трохи золотого часу, коли стольний град Київ Ярослава Мудрого славився в краях близьких і далеких. Намагався шанувати давніх богів, хоч і під новими іменами, і життя служив князь Ярослав, не забував питати поради у старших і мудріших від себе, та лише на термін свого князювання послабив силу тисячолітнього прокляття.

Зникли двоє верховних волхвів, яким вдалося уникнути полону і помсти великого князя, пішли в люди, загубилися серед людського моря, як і їхні учні. Намагалися жити вони так, як раніше, вчили людей, берегли мир, розповідали про душу світу, але сум підточував їхні сили, бо не належав їм більше світ, не було у них зі світом порозуміння.

Невдовзі пішли з життя і ці двоє, коли не стало князя Ярослава, і залишилася земля по обидва береги Дніпра беззахисною.

Та світ змінювався все швидше: рідше відгукувався на людські голоси, тож люди мову його почали забувати. Кривавими снами і сірим маревом сповило землю роду князівського.

І покотилося... Орди монгольські, печенізькі, татарські. Розпалася Русь на князівства, почала данину платити, від чужої волі і забаганок ханів залежачи. Збідніли люди, забули споконвічну владу слова, скорившись забобонам, за їхнім законом життя своє будуючи, і звичаї прадавні берегли з кожним поколінням дедалі менше і менше.

Намагалися нащадки давніх волхвів повернути приховані знання і силу у світ за козацьких часів, але тисячолітнє прокляття виявилось сильнішим, і договір про мир обернувся Пропалою грамотою, настала Руїна, розкололася проклята земля на дві половини точно по Дніпру. Згинуло козацтво: зруйнували чужі царі і цариці Січ, вдягли на руки козацьким отаманам кайдани, і тих, кого не стратили чи не змусили служити у своїх військах, відправили у заслання.

Здіймалося новими хвилями прадавнє знання, бо з покоління в покоління, наче по крові, передавалося воно таємно в родах учнів волховських, а тоді і козацьких ватажків та отаманів. Через пісню і мову намагалися подолати тисячолітнє прокляття, але знаходились у товариствах зрадники, а чужа влада сильнішою і хитрішою знов і знов виявлялася.

І знову страти, в'язниці, каторги... Поети, письменники, кобзарі... Нікого не минула кара, всіх занастила чужа воля, про всіх викривила пам'ять, поділивши її на історію і легенди, які все ще намагався берегти народ, мов свої мелодійні пісні, сумні і звитяжні, що для кожного століття свої.

Палали книги, які переписувати лінувалися, заборонялись і пісня материнська, і слово рідне, і звичай народний, перемішувалася кров, щоб народ свою пам'ять не міг зберегти. На кожну мрію знаходився зрадник, на кожну людину, що могла стати героєм, – свій біль, своє заслання, страта чи торттури. Війни, табори, тюрми... А не хочеш страждати – служи чужій волі, зрадь себе і мову свою забудь, і рід свій. Тільки тоді проживеш життя щасливо, вірячи, ніби вільний у своєму виборі. А не хочеш служити – згинь на віки вічні.

Запанувала тоді на сім десятків років сірість, стерла відмінності між народами і народну пам'ять, усім нав'язала одну мову й один світогляд, відібрала віру, обрану князем Володимиром, хоч насправді лише інакше назвала свою жагу влади над чужими життями і долями. Йшла остання сотня літ давнього прокляття, дісталось воно

і до волховських нащадків, сильнішою від пам'яті крові була зла сила передсмертного слова. Розгубилися прадавні знання, забулася історія роду, страх оселився у кожному серці, бо тепер усі люди боялися неволі, тортур, заслання, голоду, втратити близьких... Більше не вірили, що злетять іскрами їхні душі над багаттям вічним і знову у світ повернуться, – все пожерла сірість, все отруїла безвір'ям, де немає свободи і пам'яті.

Страшною була та тисяча років. Хто історію хоч трохи знає, тому відомо, скільки крові на сторінках спалених книжок, скільки болю в народній пісні, скільки нащадків землі по обидва береги Дніпра знайшли свою могилу у чужому краї.

Ані помсти не вимагає тисяча років неволі, ані нової крові – лише розуміння і пам'яті, щоб не повторилося подібне ніколи.

Чи було насправді тисячолітнє прокляття? Чи приходили волхви до великого князя Володимира за життя просити? Хто про те знає... Багато вирваних з літописів сторінок, а ще більше пізніше переписаних, і скільки зраджено і забуто за цю тисячу років – не злічити.

Але зринають іноді в народі давні легенди, а молодь знову і знову намагається відродити втрачене, повернути слову його прадавню велич і силу, як прагнули це зробити оспівані у народних легендах поети, кобзарі, філософи, народознавці, священики, воїни і прості люди, які залишилися вірними своїй землі. І знову в'язниці, страти, заслання, нерозуміння, зради, насмішки і відсутність згоди між однодумцями, без якої ані перемогу не здобудеш, ані прокляття не подолаєш.

Находила нова ера, змінювався світ, намагався побороти сірість і відродитися, очистившись прадавнім вогнем життєдайного сонця. І чекав світ нащадків волховських знань, яким буде до снаги здійснити полум'яні золоті стяги, коли скінчиться сила тисячолітнього прокляття, і повернути це сяйво в людські серця та очі.